

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

PREDMET: METODIKA HRVATSKOG JEZIKA

GABRIELA KATARINA LOLIĆ

ZAVRŠNI RAD

GOVOR I POKRET KOD DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI

Čakovec, prosinac 2015.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

PREDMET: METODIKA HRVATSKOG JEZIKA

ZAVRŠNI RAD

KANDIDAT: Gabriela Katarina Lolić

TEMA I NASLOV ZAVRŠNOG RADA: Govor i pokret kod djece predškolske dobi

MENTOR: doc. dr. sc. Tamara Turza-Bogdan

Čakovec, prosinac 2015.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	1
SAŽETAK	2
SUMMARY	3
1. UVOD.....	4
2. GOVOR I RAZVOJ GOVORNOG IZRAZA DJECE.....	4
2.1. Razdoblja govora kod djece predškolske dobi	7
3. GOVORNO - JEZIČNE TEŠKOĆE	8
3.1. Usporeni govorno – jezični razvoj	8
3.2. Mucanje.....	9
3.3. Dyslalia.....	10
3.4. Poremećaj čitanja i pisanja.....	10
3.5. Poremećaj glasa.....	11
4. „PROSTOR ZA GOVOR“	11
4.1. Uloga roditelja u govornom razvoju djece	12
4.2. Uloga odgajatelja u govornom razvoju djece.....	13
4.2.1. Karakteristike odgajateljevog govora upućenog djetetu.....	14
5. PJESME ZA AUTOMATIZACIJU I DIFERENCIJACIJU IZGOVORA GLASOVA ..	15
6. POKRET.....	16
6.1. Razvoj pokreta prstiju ruku	16
7. MEĐUOVISNOST GOVORA I POKRETA.....	17
8. MALEŠNICE U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI.....	23
8.1. Funkcija malešnica i igara prstima.....	24
9. PROVEDENA AKTIVNOST U VRTIĆU - VJEŽBE PRSTIMA I RUKAMA	26
10. ZAKLJUČAK.....	29
11. LITERATURA	30

SAŽETAK

Govor i pokret su djetetu izričito važni već od samoga rođenja. Uz njih dijete razvija i druga osjetila koja su mu važna za razvoj. Govor je socijalni fenomen i njegov je razvoj moguć isključivo u uvjetima ljudskog okruženja. Obitelj je najbliže i najprirodnije okruženje djeteta i zato ima najveću ulogu u procesu dječjeg razvoja uključujući i razvoj govora i pokreta. Prvi dio "Govor i razvoj govornog izraza djece" bavi se razmatranjem važnih zakonitosti ispravnog razvoja govora. U drugom dijelu "Govorno – jezične teškoće" razmatraju se vrste najčešćih govornih poremećaja dječje dobi, razlozi i rizični čimbenici koji mogu izazvati odstupanja u govornom razvoju. Treći dio navodi važnost "Prostora za govor" koji se djeci treba omogućiti prije svega u smislu da se dijete osjeća prihvaćeno, shvaćeno i voljeno. Četvrti dio „Pjesme za automatizaciju i diferencijaciju izgovora glasova“ spominje da bi ovu fazu učestalog ponavljanja i spontanog učenja ritmičnih i jednostavnih pjesmica djetetu učinili lakšom, potrebno je te elemente učiniti zanimljivom igrom koja sadrži pokret i ritam. Peti dio „Pokret“ govori da upravo igre prstima čine dijete opuštenijim i to emocionalno i mentalno te je navedena omiljena i znana pjesmica za razvoj pokreta prstiju ruku. U šestom dijelu „Međuovisnost govora i pokreta“ razmatra se činjenica da što je djetetova motorička aktivnost veća, tim se intenzivnije razvija njegov govor. Sedmi dio „Malešnice u dječjoj književnosti“ ističe funkciju malešnica te aspekte vezane uz malešnice. Osmi dio „Provedena aktivnost u vrtiću - vježbe prstima i rukama“ spominje „Pjesmu autobusa“ koju karakterizira velika aktivnost prstiju i ruke te rezultat aktivnosti.

KLJUČNE RIJEČI: govor, pokret, govorno – jezične teškoće, malešnice, pjesmice

SUMMARY

Speech and movement are specifically important for child from its birth. Along with them, the child develops other senses that are important to his development. Speech is a social phenomenon and its development is possible only in terms of the human environment. Family is the nearest and most natural environment of the child, and therefore plays a major role in the process of child development, including the development of speech and movement. The first part "Speech and the linguistic expression development of children" deals with the important principles of proper speech development. In the second part "The speech - language difficulties" are considered the most common types of speech disorders in children age, the reasons and the risk factors that can cause variations in speech development. The third section outlines the importance "Space for speech" that children should be provided primarily in the sense that the child feels accepted, understood and loved. The fourth part "Songs for automation and differentiation votes excuses" refer that this phase of the frequency repetition and spontaneous learning rhythmic and simple rhymes children do easier, it is required to make this elements an interesting game that has movement and rhythm. The fifth part "Movement" says that the games with your fingers make the child more relaxed and emotionally and mentally, and is listed favorite and famous song for the development of the fingers movement. In the sixth part "Interdependence of speech and movement," considering the fact that the child's motor activity is increased, thereby his speech is intensively developed. Part VII "Rhymes in children's literature," asserts rhymes function and aspects related to Rhymes. The eighth part "Conducted activities in kindergarten - exercise with fingers and hands" mentions "Song of buses" which is characterized by high activity of fingers and hands as well as a result of activities.

KEY WORDS: speech, movement, speech - language difficulties, rhymes, songs

1. UVOD

Razvoj dječjeg govora složen je proces koji se odvija pod utjecajem mnogo različitih čimbenika. Govor je socijalni fenomen i njegov je razvoj moguć isključivo u uvjetima ljudskog okruženja. Obitelj je najbliže i najprirodnije okruženje djeteta i zato ima najveću ulogu u procesu dječjeg razvoja uključujući i razvoj govora.

Komunikacija s djecom odvija se uvijek i u svakom trenutku koji s djecom provodimo. Prvo roditelj pa odgojitelj trebao bi uvijek iznova propitivati svoje ponašanje kao i svoje postupke, a također bi trebao i propitivati vlastiti govor, govor koji nudi djeci te govorno-jezične i književno umjetničke sadržaje kojima djecu okružuje, njihovu primjerenost te adekvatnost okruženja za slušanje i primanje takvih sadržaja.

Zaostajanje u govornom razvoju može biti posljedica mnogih uzroka, a nije rijetko da se kod istog djeteta nađe njih nekoliko. Pravodobno traženje pomoći, nakon čega slijedi dijagnosticiranje i otkrivanje uzroka u govornom razvoju, može pomoći otklanjanju uzroka ili barem ublažavanju poremećaja.

Igre prstima i pjesme uz pokrete pomažu djeci da razviju razumijevanje ritma, kako ritma govora, tako i ritma glazbe. Takvi načini vježbanja i igranja s djetetom također mogu pomoći u proširivanju rječnika djeteta te pomoći u jezičnom razvoju. Sudjelovanje u takvim igrama djetetu daju priliku da se samostalno izražava i potiče dijete na reagiranje putem korištenja tijela i govora.

Poticati govor kod djeteta, njegovati govor, znači razumjeti zakonitosti njegova razvoja, ali i individualnost svakog djeteta. U skladu s tim potrebno je stvoriti okruženje koje će biti poticajno za govor. Prije svega, to se odnosi na stvaranje okoline u kojoj će se dijete osjećati sigurno i prihvaćeno.

2. GOVOR I RAZVOJ GOVORNOG IZRAZA DJECE

„Govor je temelj ljudske komunikacije i značajan je za cjelokupan djetetov razvoj. Već prva izgovorena riječ predstavlja veliku radost“ (Velički i Katarinčić, 2011., str. 8.).

Svjedoci smo vremena u kojem se u obitelji sve manje čita, pripovijeda i razgovara. Osim toga, s obzirom na odnos vremena provedenog u vrtiću i kod kuće, zadaća je vrtića kao odgojno – obrazovne ustanove osigurati djetetu i taj aspekt poticajnog okruženja i stjecanje

kompleksnih govornih i jezičnih iskustava, kako bi na temelju njih dijete sukonstruiralo i konstruiralo vlastitu stvarnost. Govor je dio kulture i razvija se, dakle, ne samo govoreći, već i slušajući te, u suodnosu s drugim sudionicima, u kvalitetnom socijalnom okruženju. Odgojitelj djetetu omogućuje poticajno okruženje za sve aspekte njegova razvoja pa i za govor. Da bi okruženje za govor bilo poticajno, osim „prostora za govor“, dakle, omogućavanja djetetu da govori u malim skupinama, u paru, ali i pred cijelom skupinom, potrebno je također djecu okružiti i kvalitetnim (jezičnim) sadržajima te im omogućiti da slušaju, odnosno čuju kvalitetan, posredovani govor. Dijete u svom iskustvu ne posjeduje takve sadržaje, naravno, ako ih prije nije čulo te se oni također mogu smatrati poticajnim okruženjem ako na „okruženje“ ne gledamo samo kao na materijalni kontekst, ističe Velički (2009).

Dijete pokušava oponašati svim osjetilima informacije koje prikuplja iz okoline i na taj način ono stvara svoj govor. Da bi dijete ovladalo govorom, treba postojati organska osnova za razvoj govora. Pod postojanjem prihvaćajući organske osnove, misli se na dobar sluh, govornu motoriku, zvukovno zahvaćanje glasova, normalnu inteligenciju, zvukovno zahvaćanje glasova, međusobno razlikovanje pojedinih glasova i jezične sposobnosti. Zavisno od svojih fizičkih i psihičkih sposobnosti i potreba – kao što uči trčati, hodati ili crtati, dijete usvaja osnovne elemente jezika. Sposobnost vladanja jezikom razvija se iz dječje potrebe da komunicira i potrebe da shvati svijet u kojem raste i u kojem se razvija.¹

Razvoj govora, navode Starc i sur. (2004.), počinje prvim plačem novorođenoga djeteta. Svi zvukovi koje dijete proizvodi u prvim mjesecima jesu spontani i refleksi i vezani su uz djetetovo fiziološko stanje, stanje ugodne ili pak neugode.

„U organizaciji koja uči, težište odgojno-obrazovnog procesa stavlja se na učenje čineći, kojim se nastoji omogućiti aktivno konstruiranje znanja subjekta koji uči i to na svoj jedinstveni način. „Najvažnije od svega je da dijete uči čineći. Puzati ono uči puzajući. Hodati ono uči hodajući, a govoriti govoreći...“ (Dryden i Vos, 2001., str. 231., prema Slunjski, 2006., str. 24., prema Velički, 2009., str. 4.). U takvom pristupu uloga odraslog je

¹ <http://www.ententini.hr/images/govorno%20jezicne%20teskoce.pdf>

(preuzeto 17.10.2015.)

reaktivna, a pozicija djeteta aktivna. Pozicija odraslog odnosi se na indirektnu podršku učenju djeteta osmišljavanjem fizičkog i socijalnog okruženja koje promovira učenje čineći i sudjelujući (Slunjski, 2006., prema Velički, 2009.).

Velički (2009.) naglašava kako je u ovom kontekstu dobro pitati se uči li dijete zaista govoriti samo govoreći ili su mu potrebni poticaji. Taj poticaj može biti dobar govorni uzor i kvalitetna govorna okolina te prostor za govor koji se odlikuje različitim aspektima. Da bi govor bio ostvaren u načelu, (ako nije monološki) mora biti upućen nekome i od nekoga prihvaćen i kao takav prepoznat. Štoviše, poruka mora biti očitana i vraćena. Kod usvajanja govora u dječjoj dobi izuzetno je jaka socijalna povratna informacija koja bijaše takva da dijete izgovara rečenice i gleda kako će na njih okolina reagirati, hoće li ih vratiti kako bi ih popravilo ili će ih prihvatiti. Na točno ovakav način djeca uče govoriti - govoreći, ali i slušajući. U cijelom predškolskom odgoju vanjska povratna informacija znatno je jača od unutarnje. Dijete rječnik bogati na različite načine - stvaranjem vlastitih jezičnih konstrukcija, oponašanjem govora okoline, odnosno na temelju iskustva i urođenih procesnih mehanizama za stvaranje govora. „Određeno iskustvo, poticaj okoline i oponašanje nužan su preduvjet za razvoj govora, kao što je to i kvalitetno razvijena urođena sposobnost za govor na temelju koje će se razvijati govorne sposobnosti“ (Apel, Masterson, 2004., prema Velički, 2009., str. 83.). Ako želimo da dijete kreativno djeluje u govoru i bude sposobno za izražavanje, onda mu trebamo pružiti mogućnost slušanja različitih kvaliteta govora i njegov dublji smisao, a na temelju toga dijete stječe percepciju i stvara poveznicu. Takvo iskustvo dijete stječe slušanjem priča, bajki i poezije, a zatim i kreativnim jezičnim igrama u kojima u jednom aspektu smislenost može izraziti. (Velički, 2009.).

Komunikacija s djecom neophodno je potrebna za zdrav razvoj govora. U prvih sedam godina života dijete je posebno otvoreno za oponašanje uzora. Uzor djeluje više od sveg odgajanja. Djetetu samo moramo omogućiti da bude u blizini svoga uzora (Prekop, 2008., prema Velički, 2009.). Štoviše, dijete uči govor na temelju sadržaja koje mu odgojitelj, kao središte i govorni uzor prezentira, kojima se sam raduje i za koje misli da su važni te o kojima s djecom razgovara, na temelju kojih stvara. To je dio socijalnog učenja, stjecanja i dijeljenja zajedničkih iskustava. Stjecanje zajedničkih iskustava u cijelome djetinjstvu igra veliku ulogu, a ta je uloga posebno značajna u prvim godinama života. Slika koju odrasli daju djetetu obilježava dijete u puno većoj mjeri od bilo kojih drugih odgojnih metoda i pravila.

Izuzetno se naglašava kako se poticanje govornog razvoja djece ne može sažeti isključivo u kratke programe ili aktivnosti ograničene vremenom. Komunikacija s djecom odvija se uvijek i u svakom trenutku koji s djecom provodimo. Odgojitelj bi trebao uvijek iznova propitivati svoje ponašanje kao i svoje postupke, a također bi trebao i propitivati vlastiti govor, govor koji nudi djeci te govorno-jezične i književno umjetničke sadržaje kojima djecu okružuje, njihovu primjerenost te adekvatnost okruženja za slušanje i primanje takvih sadržaja. Tek analizom vlastita govora, ističe Velički (2009.), može se doći i do osnovnih zaključaka o govoru djece u određenoj skupini. Dijete, kao što sam već navela, u usvajanju govora, osim što uvježbava govor govoreći, treba i uzor, sadržaje, nove riječi koje će od nekoga čuti.

2.1. Razdoblja govora kod djece predškolske dobi

Poznavanje faza govornog razvoja jako je važno kako bi se dječji govor razumijevao i mogao poticati. „Djetetov govor treba pravovremeno i primjereno poticati pa se djetetu treba obraćati ispravno govoreći. Pogrešno je ispravljati ga i inzistirati da papagajski ponavlja riječi, fraze i rečenice. Ako smo mu dobar govorni model, dijete će samo, kada bude spremno, početi oponašati, upotrebljavati ispravne ili nove riječi.“² Govor možemo pratiti preko dva osnovna razdoblja, navodi Velički (2011.) i govori da su to predverbalno i verbalno razdoblje.

Ističe kako je predverbalno razdoblje od rođenja do prve smislene riječi, a po nekima čak i do prve rečenice. U tom razdoblju možemo razlikovati četiri faze. Naime, drugo razdoblje govora djece, kako je to već spomenuto, je verbalno razdoblje i ono se tiče razdoblja od prve smislene riječi odnosno rečenice do automatizacije govora.

² <http://djecji-san.com/zdravlje.php?id=razvoj-govora-kod-djece-i-poremecaji-izgovora>

(preuzeto 11.11.2015.)

3. GOVORNO - JEZIČNE TEŠKOĆE

Mnoga djeca, bebe, mališani, predškolarci i školarci imaju poteškoća u jednom ili nekoliko područja govorno – jezičnog razvoja“ (Apel, K. i Masterson, J. J. 2004., str. 159.). Manji broj djece ima slušne poteškoće. Oni ne čuju dobro ono što im se govori. Ima djece koja s teškoćama tumače zaprimljenu slušnu informaciju, odnosno dobro čuju, ali ne razumiju govor drugih ljudi. Neka djeca imaju teškoće s izgovorom. Njihov govor je ponekad teško razumijeti. Druga djeca imaju problema u području gramatike, nisu u stanju spontano usvojiti gramatička pravila i njihov jezik je disgramatičan. Nekima je teško upotrijebiti jezik u svrhu iskazivanja svojih potreba.

Neka djeca imaju problema s nekoliko govorno – jezičnih područja istodobno. Uzroci poteškoća su ponekad veoma očiti, spominju Apel, K. i Masterson, J. J. (2004.), a u drugim slučajevima su poprilično misteriozni. U nastavku će biti opisana stanja i sindromi koji najčešće uzrokuju zaostajanje u jezičnom razvoju male djece.

3.1. Usporeni govorno – jezični razvoj

Usporeni razvoj govora odnosi se na zaostajanje dok je govor još u razvoju, najčešće u razdoblju do treće-četvrtne godine života. Djeca razumiju govor svoje okoline, ali se služe rečenicama koje nisu primjerene kronološkoj dobi. U toj dobi djeca bi se već trebala služiti gramatički ispravnim rečenicama i to ne samo onim najjednostavnijim. Zakašnjeli razvoj govora, spominje Škarić (1988.), obuhvaća široku skalu zaostajanja u govornom razvoju. Na dnu te skale nalazi se alalija, koja u potpunom smislu riječi znači negovorenje. U najtežim slučajevima dijete ne samo što ne govori nego i ne razumije tuđi govor. To možemo primijetiti kod djeteta već od godinu i pol dana. Naime u toj dobi dijete bi već trebalo razumjeti mnogo toga, npr. svakodnevne rečenice, a situacijski i puno više. U nešto lakšim slučajevima dijete donekle razumije govor, ali ne govori. Obično razvije sustav gesti kojima komunicira s okolinom i tako zadovoljava svoje potrebe. Kako mnogo toga ne može izraziti gestom ni njegovo ponašanje često nije u skladu s dobi. Poremećaj se može primijetiti već oko druge godine, kad djeca s normalnim razvojem govora već slažu prve rečenice, ali s naglaskom na još nedovoljno gramatički ispravne rečenice. U trećem slučaju prisustva alalije,

dijete razumije govor u dovoljnoj mjeri da roditelji ne primjete neka odstupanja. Takvo se zaostajanje može primjetiti već oko dvije i pol godine starosti.

Ukoliko roditelji posumnjaju na bilo koja zaostajanja u govoru svog djeteta, trebali bi se odmah obratiti za pomoć logopedu. Ako se radi o djetetu koje je još uvijek premalo za rehabilitaciju, roditelj može dobiti savjet ili korisne upute na koji način poticati govorni razvoj.³ Logopedi obično roditeljima predlažu pojačano bavljanje djetetom, navodi Rade (2003.), radi poticanja razvoja govora. Svaki roditelj pri tome ima svoju predodžbu o poslu koji ga čeka.

3.2. Mucanje

Ovaj oblik govornog poremećaja je lako prepoznatljiv zbog svojih specifičnih manifestacija, a to su: ponavljanje dijelova riječi ili rečenice, produžavanje glasova, zastoji u govoru, neadekvatne pauze, ubacivanje različitih glasova, poštalice i obično dulje trajanje govora. Mucanje je, dakle, poremećaj u tečnosti govora. Osoba s ovim poremećajem zna što želi ili treba reći, ali uslijed neusklađenosti pokreta njezinih govornih organa i disanja nastaju teškoće u obliku mucanja.

Više je kritičnih perioda za pojavu mucanja, govori Škarić (1988.), a najčešće se može javiti između druge i pete godine života, zbog naglog razvoja rječnika i gramatike, razvoja kontrole govora, završetka faze usvajanja osnove materinskog jezika, ali i zbog stresa u obitelji ili široj okolini. Između druge i treće godine života, upravo zbog intenzivnog razvoja govora, može se javiti tzv. fiziološko mucanje. Simptomatski u potpunosti nalikuje pravom mucanju, ali je važno naglasiti da je to prolazna faza koja u najvećem broju slučajeva ne ostavlja nikakve posljedice na dječji govor. Ako ta faza produljeno traje, potrebna je stručna pomoć logopeda, jer se radi o razvoju „pravog“ tipa mucanja. Bez obzira na godine, pomoć kod mucanja je uvijek moguća.

³ <http://www.ententini.hr/images/govorno%20jezicne%20teskoce.pdf>
(preuzeto 24.11.2015.)

3.3. Dislalia

Dislalia je istog značenja kao i neispravan izgovor glasova. Najčešće neispravno izgovarani glasovi, navodi Škarić (1988.), su: l, lj, r, s, z, c, š, ž, ć, č, đ i dž. Kod većine djece ovaj problem spontano nestaje tijekom ranih godina života. Međutim, kod neke djece umjesto da spontano nestaje on postaje sastavnim dijelom njihova govora koji je onda nerazumljiv za okolinu. Vršnjaci iz djetetove okoline često nemaju razumjevanja za takav govor te dijete biva izolirano. Ovisno o skupini glasova koja je zahvaćena poremećajem, neispravan izgovor glasova dijeli se u nekoliko skupina: sigmatizam, rotacizam, lambdacizam, kapacizam, gamacizam, tetacizam, deltacizam i etacizam.

Autor još spominje da djeca u dobi između tri i tri i pol godine moraju ispravno izgovarati glasove p, b, t, d, k, g, m, n, j, f, v, h, l, a, e, i, o, u, dok se kod glasova s, z, c, š, ž, č, ć, dž, đ i nj tolerira neispravan izgovor do četiri ili četiri i pol godine. Najdulje se toleriraju glasovi lj i r - do pete godine. S napunjenih pet godina dijete treba pravilno artikulirati sve glasove, a ako i tada postoje smetnje izgovora, treba potražiti savjet stručnjaka – logopeda kako dijete ne bi imalo teškoća pri polasku u školu.

3.4. Poremećaj čitanja i pisanja

S promjenama u društvu i potrebom za višim obrazovanjem, postaje jasno da je sposobnost čitanja i pisanja izuzetno značajna za svakog pojedinca. Tko ne može čitati, naglašava Škarić (1988.), ograničen je u izboru zanimanja, bez obzira što može biti natprosječno inteligentan. Posljedice na ličnost i mentalno zdravlje nerijetko su velike. Da bi dijete uspješno ovladalo čitanjem, ono mora razviti neke sposobnosti i savladati određene vještine. Mora poznavati do izvjesnog stupnja govorni jezik, prije nego što počne čitati, kako bi moglo shvatiti poruku teksta. Mora znati rastaviti riječi na sastavne dijelove, slogove i glasove. Treba naučiti vezu između slova i glasa, treba savladati orijentaciju u prostoru i praćenje slijeva na desno i gore-dolje, treba naučiti da je pisana riječ znak za izgovorenu i da ima isto značenje i treba razumjeti pisanu poruku.

Disgrafija je specifičan poremećaj svladavanja vještine pisanja. Pokazatelji disgrafije su: u pisanju se javljaju izostavljanje (škola-kola), premještanje (jedna-jenda), dodavanje

suvišnog slova (aaauto), ili sloga (planinina) te njihova zamjena (brod-drod) i miješanje slova. Djetetu se događa rastavljeno pisanje dijelova iste riječi ili sastavljeno pisanje nekoliko riječi zajedno, a vrlo često je prisutno izostavljanje točke i zareza, kao i problemi s velikim i malim slovom te pisanjem glasova č i ć.

Disleksija je specifičan poremećaj u učenju čitanja koji može nastati i pored normalne inteligencije, dobrog vida i sluha te adekvatne motivacije. Pokazatelji disleksije su: nesposobnost djeteta da prepozna prvi glas u riječi, dijete ne može spojiti glasove u riječi, ne može izreći koji su glasovi u riječi, nema „vizualni rječnik“ i treba mu vremena da poveže slovo i glas („slovka“).

Poistovjećivanje ovih problema s djetetovom neurednošću i lijenošću zamka je u koju odrasli često padaju, naglašava Škarić (1988.) i iskazuje kako je rješenje pravovremeno traženje stručne pomoći logopeda.

3.5. Poremećaj glasa

Prvi i najuočljiviji poremećaj fonacije je promuklost (disphonia). Promuklost označava sve promjene na glasu bez obzira na mogući uzrok. Poremećaji fonacije mogu nastati zbog organskih promjena, ali mogu biti i posljedica pogrešne uporabe glasa. Uvijek moramo nastojati otkriti pravi uzrok promuklosti, spominje Škarić (1988.), kako bismo pravilno provodili liječenje i rehabilitaciju. Najučestalija promjena glasa u dječjoj dobi je hiperkinetička disfonija. Čvorići na glasnicama najčešće su organske promjene u djece, a nastaju kao posljedica hiperkinetičke disfonije. Najučestaliji je uzrok promuklosti prevelika uporaba glasa. Ako primijetite ovakve ili slične teškoće glasa kod djeteta, na vrijeme se javite stručnjaku – logopedu, kako one ne bi postale kronične.

4. „PROSTOR ZA GOVOR“

Velički (2009.) promišlja kako bi se “prostor za govor” stvorio, moraju se stvoriti i preduvjeti za to. Pritom je bitno da sami odgojitelji budu svjesni potrebe stvaranja

takvih preduvjeta, odnosno, potreba za adekvatnom organizacijom odgojno-obrazovnog konteksta u kojem će biti zadovoljene dječje potrebe koje su preduvjet za kvalitetan razvoj govora. Kad je riječ o govornoj kompetenciji djece, gotovo da i neće biti stručnjaka ili praktičara koji se neće složiti s tim da govornu kompetenciju treba poticati, jednako kao i izražavanje i govorno stvaralaštvo. Nažalost, primjeri iz prakse pokazuju da je poticanje upravo te kompetencije poprilično zanemareno, dijelom i zbog gotovo potpunog izbacivanja metodičke prakse okupljanja djece (naravno, ne prisilnog), već okupljanja u smislu zajedničkog druženja, razgovaranja, čitanja i slušanja priča i stihova, igranja gestovnih i pokretnih igara te igara za poticanje govornog stvaralaštva, tj. stvaranja prije spomenutog “prostora za govor”, na koji djeca svakako imaju pravo. Nedostatak govorne kompetencije nedvojbeno kasnije dovodi do nesigurnosti, koja se može očitovati u plašljivost ili u agresivnosti.

Djeci moramo omogućiti “prostor za govor” prije svega u smislu da se dijete osjeća prihvaćeno, shvaćeno i voljeno, kako bi se moglo pozitivno razvijati u svakom pogledu pa i u pogledu govora. Dijete bi trebalo imati osjećaj da se u svojoj skupini može izraziti, da može sve izreći i da neće biti ismijano, neshvaćeno ili neuočeno. Djeci moramo osigurati priliku da govore i da razgovaraju, na standardnom jeziku ili dijalektu, glasno ili tiho, ekstrovertirano⁴ ili introvertirano⁵. Kvalitetan razgovor i izmjenjivanje iskustava vrijedni su sami za sebe. Istovremeno, “prostor za govor” omogućuje djeci primanje i uočavanje govora te percepciju smisla na temelju auditivnog doživljaja.

4.1. Uloga roditelja u govornom razvoju djece

Obitelj, naročito roditelji, imaju temeljnu ulogu u razvoju govora. Majčin govor, spominje Miljak (1984.), koji je upućen djetetu u dobi kad ono počinje govoriti, znatno se razlikuje, po sadržaju i strukturi, od govora koji je upućivala djetetu ranije. U toj dobi majka s djetetom komunicira o ljudima, predmetima, aktivnostima u njegovoj neposrednoj okolini. Na taj način, ona zadovoljava njegov rastući interes za informacijama o objektima i aktivnostima. „Majka poznaje svoje čedo bolje od svih psihologa, liječnika i logopeda te mu u prisnom odnosu može pružiti

⁴ <https://hr.wiktionary.org/wiki/ekstrovertiran> (preuzeto 13.10.2015.)

⁵ <https://hr.wiktionary.org/wiki/introvertiran> (preuzeto 13.10.2015.)

vrlo mnogo, uz uvjet da je upoznata s temeljnim zakonitostima dječjeg razvoja“ (Posokhova, 2008., str. 12.).

Dijete treba poticati na govor putem onomatopeja iz prirode, davati mu slikovnice s velikim slikama bez puno detalja. Treba pridružiti i zvučne stimulanse (npr. snimiti na kazetu ili mobitel kukurikanje pijevca ili lajanje psa), tako da dijete može prepoznati životinju sa slike i uz pomoć zvuka.⁶

U tom je smislu važna uloga odraslih koji bi trebali djeci osigurati što više poticajnih situacija za stjecanje različitih iskustava. Ako se roditeljima čini da govorni razvoj njihova djeteta značajno odstupa, tada se svakako trebaju obratiti stručnoj osobi. Logoped će pregledati dijete, dati roditeljima potrebne savjete koji će im uvelike pomoći i razraditi program rada. Ponekad je dovoljno samo kod kuće slijediti upute logopeda koje roditelji dobiju, a ponekad je nužan rad djeteta sa stručnjakom.

4.2. Uloga odgajatelja u govornom razvoju djece

Uspostavljanje komunikacije između odgajatelja i djeteta temelji se na stvaranju socio-emocionalne veze koja se razvija svakodnevno kroz aktivnosti odgajatelja i djeteta, navodi Petrović – Sočo (1997.). Također ističe kako svakodnevne situacije, koje se ponavljaju i koje odgajatelj prati odgovarajućim govornim izrazom, omogućuju djetetu da postupno razumije govor odgajatelja. Odgajatelj u interakciji i komunikaciji, vokalizacijom, gestama i aktivnostima, izmjenjuje zajednička značenja. „Polaskom djeteta u vrtić komunikacija još više dobiva na važnosti jer je za nesmetano uključivanje u odgojno-obrazovni proces prijeko potrebno da je dijete ovladalo kvalitetnim izražavanjem vlastitih misli i osjećaja“ (Milić, 2008., str. 71.). Uz navedeno, jezik postaje i ključno oruđe uspostave odnosa i s odraslima i s ostalom djecom u odgojnoj grupi i okružju. S obzirom na činjenicu da riječi znače i objekte i ideje, jasno je da je jezični razvoj direktno utjecajan i povezan i s kognitivnim razvojem djeteta. Učestala jezična iskustva i mogućnosti jezične ekspresije u

⁶ <http://www.ententini.hr/images/govorno%20jezicne%20teskoce.pdf>
(preuzeto 17.10.2015.)

razdoblju od treće do pete godine života u izrazito važnoj mjeri pridonose i uvećanju dječjeg vokabulara. Velika je važnost bogatog rječnika djeteta budući da on direktno utječe i na brži i bolji razvoj dječjih sposobnosti čitanja.

„Da bi se uspostavila verbalna komunikacija s djetetom i da bi se razumio njegov govor o predmetima i aktivnostima, koje se ne oslanjaju na neposredni kontekst, odgajatelj organizira različite situacije i kreira raznovrsne aktivnosti – od pričanja jednostavnih priča, razgledavanja slikovnica, do lutkarskih kratkih dramatizacija i igara scenskim lutkama“ (Petrović – Sočo, 1997.). Najvažnije je još i to da odgajatelj koristi takve situacije za izazivanje spontanog govora djece. Djetetu će se omogućiti da govor koristi na raznolik način i u različite svrhe dobrim i pravodobnim odabranim aktivnostima, gdje će se zanimanje za aktivnost provoditi prirodno i nenametljivo.

4.2.1. Karakteristike odgajateljevog govora upućenog djetetu

Prema Miljak (1984.) postojanje preverbalne komunikacije između odgajatelja i djeteta podrazumijeva postojanje:

- zajedničkih aktivnosti između djeteta i odgajatelja;
- djetetu poznatih situacija u kojima se zbiva komunikacija;
- socioemocionalne veze između odgajatelja i djeteta;
- prilagođenost ponašanja odgajatelja prema djetetu;
- skup pravila svakodnevnog događanja iz djetetove neposredne okoline

Prema tome, čini se da je primarno nastojanje odgajatelja da ga dijete razumije. Komunikacija između odgajatelja i djeteta, kojoj se daje osobita važnost u razvoju govora, mora biti fleksibilna i najčešće povezana sa situacijom u kojoj se sudionici komunikacije nalaze.

Dijete mora osjetiti da se okolina u kojoj je zanima za njega i za njegov govor, navode Velički i Katarinčić (2011.) te spominju kako u istoj mjeri dijete treba i sadržaje koje mu nudimo, kako bi i na taj način zadovoljio svoju prirodnu želju.

5. PJESME ZA AUTOMATIZACIJU I DIFERENCIJACIJU IZGOVORA GLASOVA

U fazama automatizacije i diferencijacije pravilnog izgovora glasova djece s dislalijom mogu poslužiti pjesmice koje će djetetu olakšati izgovor. Nije dovoljno samo formirati ispravnu artikulaciju glasa, navode Herljević i Posokhova (2002.), već smatraju da je potrebno automatizirati istu na posebno odabranom govornom gradivu u kojem se novi glas često pojavljuje u različitim pozicijama. Autori govore kako faza automatizacije glasa bude često dugotrajna, dosadna i mukotrpna za dijete, zbog toga što ju karakterizira višekratno ponavljanje elemenata te uvježbavanje. Kako bi ovu fazu učestalog ponavljanja i spontanog učenja ritmičnih i jednostavnih pjesmica djetetu učinili lakšom, potrebno ju je prikazati kao jednu zanimljivu igru, igru koja sadrži pokret i ritam, igru koju će ono voljeti i pritom se zabavljati. Rezultati spontanog učenja ritmičnih i jednostavnih pjesmica bit će pravilan ritam, naglasak i intonacija te postizanje slivenog govora. U nastavku će biti prikazane neke od pjesmica koje uspješno djeluju na djetetovu fazu automatizacije i diferencijacije izgovora glasova.

ZIMA

Došla nam je zima
I hladan je dan.
Obuci se dobro,
Pa možemo van.
Uzmi svoje sanjke,
Baš je krasan snijeg.
Popni se na vrh
I spusti niz brijeg.

ŽARKO I ŽELJKA

Legao je Žarko
na zelenu travu,
crvenu je kapu,
stavio na glavu.
A Željka mu govori:
„Vlažna ti je trava,
Nemoj na njoj ležati,
Bolit će te glava.

6. POKRET

„Djetinjstvo je specifično životno razdoblje u kojem dijete svladava osnovne vještine pokreta i ima obilje energije koja mu omogućuje da ih usavrši. U ovom razdoblju značajno je poticanje na tjelesne aktivnosti jer pokret utječe na psihofizički rast i razvoj, zdravlje, opće sposobnosti djeteta, ali i pridonosi samopoštovanju, pomaže u regulaciji tjelesne težine te prevenciji rizika od bolesti u odrasloj dobi“ (Pihač, 2011., str. 34.).

U nastojanju da majka uspostavi kontakt s djetetom, ona već od prvih dana njegova života nesvjesno u potpunosti prati i procjenjuje njegove pokrete, pogotovo pokrete lica, jezika, usnica i neke pokrete tijela. Na osnovi toga, Miljak (1984.) još ističe kako majka procjenjuje koji su pokreti najčešći i najizraženiji, odnosno koji imaju najizraženiju funkciju. U nastojanju da majka uspostavi kontakt s djetetom, ona ne samo da prilagođava svoje cjelokupno ponašanje njemu, već imitira najčešće i najizraženije pokrete te ih vraća u trenutima interakcije.

6.1. Razvoj pokreta prstiju ruku

Utjecaj manualnih pokreta na razvoj mozga bio je poznat još u II. st. pr. Kr. u Kini, navode Herljević i Posokhova (2002.). Još ističu da su stari Kinezi tvrdili kako igre prstima pomažu usklađivanju duha i tijela. Tako je japanski liječnik Nakimosi Tokudziro stvorio ozdravljujuću metodu koja je djelovala na dlan i prste. Nakimosi je smatrao da djelovanjem na prste podražavamo mnogobrojne receptore i tako šaljemo ozdravljujuće impulse po cijelom živčanom sustavu. Jednostavnim pokretima prstiju uklanjamo napetost, ne samo u rukama, već i u govornim organima, u usnama i jeziku. Upravo igre prstima čine dijete opuštenijim, emocionalno i mentalno. Vježbe prstićima potrebno je započeti još od ranijeg djetinjstva, na način da blago masiramo, milujemo i razgibavamo prstiće. Navedeni autori spominju da dobru vježbu za prstiće ruku pružaju narodne igre-pjesmice. U izvedbi pjesmice koju navode, dodirujemo svaki djetetov prstić po redu.

Slika 1: Pjesmica za razvoj pokreta prstiju ruku

**Ovaj ide u lov.
Ovaj nosi pušku.
Ovaj jede krušku.
Ovaj kaže: „Daj i meni!“
Ovaj kaže: „Ne dam tebi!“⁷**

7. MEĐUOVISNOST GOVORA I POKRETA

„Znanstvenici koji proučavaju razvoj dječjeg živčanog sustava, a posebice razvoj govora, otkrili su veliko stimulativno značenje funkcije ruke. Filozofi su dokazali da razina razvijenosti dječjeg govora izravno govori o stupnju formiranosti finih pokreta ruku“ (Herljević i Posokhova, 2002., str. 107.). Navedeni autori naglašavaju da što su djetetovi prstići aktivniji, tim se više ostvaruje govorni, intelektualni i emocionalni razvoj, a u suprotnom, kada razvoj fine motorike zaostaje, tada zaostaje i razvoj govora. Također se spominje kako je razvoj govora normalan kada razvoj pokreta prstiju odgovara dobi djeteta, to se isto tako treba prilagoditi i voditi brigu o tome.

Naše su ruke neprestano aktivne. Preko njih velikim dijelom komuniciramo sa svijetom oko sebe. Naše ruke povezuju motoriku i sensoriku. To znači da kad opipavamo neki predmet razvija se taktilni osjet, a kad njim ciljano manipuliramo, radimo pokrete, prije svega pokrete prstiju. Upravo kod djece ta dvostruka funkcija, spominju Velički i Katarinčić (2011.) igra vrlo važnu ulogu, prije nego što dijete progovori. Funkcija pokreta ruke razvija se od cjeline – cijele ruke prema dijelovima – pojedinačni prsti i lakat te od sredine dlana prema van – vrhovi prstiju. Kordinacija oko – ruka je posebno značajna budući da imamo mogućnost kontroliranja ruku uz pomoć očiju te se na osjetilo vida vrlo često i puno oslanjamo. Jasan primjer za ovu funkciju je učenje pisanja. Kod pisanja nam upravo vid daje

⁷ Herljević, I. i Posokhova, I. (2002.). Govor ritam pokret. OSTVARENJE d.o.o.

početnu i završnu informaciju i također informaciju o tijeku pisanja. Vježbe koje se provode u logopedskoj terapiji potkrepljuju ovu spoznaju: „...budući da očima ne možemo vidjeti usta (kao što možemo ruke), često se u terapiji upotrebljava zrcalo“ (Velički i Katančić, 2011., str. 20.). Autorice spominju kako nije temeljita važnost samo fine motorike prstiju, već je važna i njezina povezanost s govorom. U svijetu su provedena brojna istraživanja kojima je dokazana povezanost fine motorike prstiju i govora. Ističem mišljenje autora Bauera (2006.) koji govori kako je potrebna skladna suradnja različitih dijelova mozga za naša senzomotorička postignuća, kao što su sposobnosti osjećanja i pokretljivosti ruku i usta. „Zanimljivo je da se dijelovi središnjeg živčanog sustava, odnosno moždane stanice koje su zadužene za govor, nalaze na istome mjestu kao i zrcalni neuroni odgovorni za sustav upravljanja pokretom“ (Velički i Katančić, 2011., str. 21.). U razdoblju između šestog i osmog mjeseca starosti djeteta počinje rukama izvoditi ritmične pokrete. Pokreti se mogu izvoditi pljeskanjem ili tapšanjem. Prisutna motorika, koja je bila izvan djetetove kontrole, postaje ritmična i kontrolirana. U razdoblju između osmog i desetog mjeseca starosti djeteta u razvoju motorike, navodi autor, uočavamo jednostavne geste. Neke od gesta su mahanje ili pokazivanje. Nakon toga djeteta počinje oponašati geste koje su mu do tad bile nepoznate radnje. Sukladno tome, počinje govoriti riječi koje još nije znalo. U daljnjem razvoju, kad djeteta bude došlo do dobi od dvije do dvije i pol godine, ono počinje graditi različite konstrukcije od kocaka. Tada to predstavlja razinu ritmičkog razvoja. Štoviše, na govornoj razini djeteta istodobno govori gramatički pravilnijim rečenicama i stvara vlastiti govor.

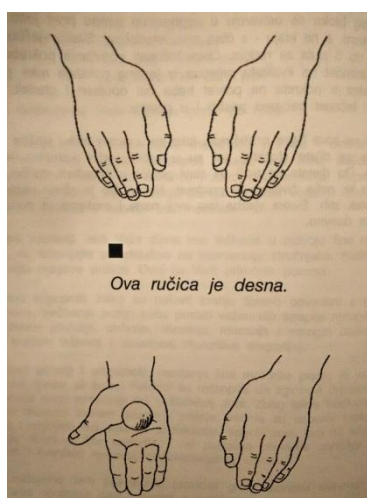
„Kada razvoj pokreta prstiju odgovara dobi, razvoj govora je također normalan. Kada razvoj fine motorike zaostaje, zaostaje i razvoj govora“ (Posokhova, 2005., str. 138.). Autorica navodi kako su znanstvenici došli do zaključka da se formiranje važnih govornih zona u mozgu ostvaruje pod utjecajem živčanih impulsa prstiju ruku. U većoj aktivnosti prstiju bolje se ostvaruje govorni, intelektualni i emocionalni razvoj. Što je djetetova motorička aktivnost veća, tim se intenzivnije razvija njegov govor. Štoviše, formiranje finih pokreta prstiju ostvaruje se pod utjecajem govora, navode Herljević i Posokhova (2002.) i ističu dvije vrste vježbica za razvoj mikromotorike.

Vježbe gimnastike šake i prstiju

Navedene vježbe djeteta izgovara ritmično. To su kratke pjesmice i brojalice koje imaju jednostavnu jezičnu konstrukciju i djeteta ih prati odgovarajućim pokretima prstiju. Sve

prikazane vježbe ostvaruju se usporenim tempom. Prvo se vježba jednom rukom, zatim drugom, a na kraju s obje ruke istovremeno. Svaku vježbu možemo ponoviti od tri do pet puta za redom. Pozornost se treba obratiti na točnost kod obavljanja pokreta i pozornost na kvalitetu iz jednog položaja ruke/prstiju u drugi položaj. Taj prijelaz iz pokreta u pokret treba biti gladak i opušten. Dapače, jednaku glatkoću i tečnost pri izvedbi trebamo postići i u govoru.

Slika 2: Položaj ruke i određivanje
lijeve ili desne ruke lopticom

Slika 3: Stiskanje gumenih
loptica dlanovima

Slika 4: Oponašanje životinja rukama te
usvajanje značenja dlan-šaka

Igre prstićima

Ove su vježbe statična karaktera. Zadatak za dijete je složeniji, zbog toga što su u većini vježbi kombinacije prstiju zahtjevnije. Dijete ima zadatak da stavi prstiće u neki određeni statični položaj koji tada imitira lik neke životinje ili predmet. Nakon što je dijete uspjelo, tada ponavlja kratak stih. Svaka od vježbica ima svoj naziv i možemo ju ponavljati dva do tri puta dnevno.

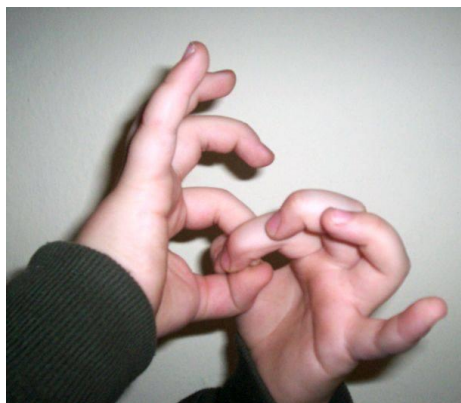
GUSKA

Ga-ga guska gače
uhvatit ću te za hlače!

LANAC

Prstiće u lanac spoji
i po dvije karike nabroji.

⁸ Sve slike u poglavlju Igre prstićima preuzete s www.facebook.com
(preuzeto 15.11.2015.)

PTICA

Leti ptica s grane na granu
svojim ptićima traži hranu!

MIŠ

Neko šuška,
neko šuška,
iz rupe mu viri njuška.

To je miš!

Iš! Iš! Iš!

STOLICA

Napravit ću stolac
od dlana i šake
za umorne bake!

ZEKO

Duge uši, mali rep.
Ja sam zeko drag i lijep.
Svaki šum ja dobro čujem,
neprestano osluškujem.
Brzo trčim,
znam se skriti.
Teško ćeš me uloviti.

Igre prstima i pjevanje uz pokrete pružaju savršene prilike za zabavu. Takve aktivnosti same po sebi imaju veliku vrijednost. Igre prstima i pjesme uz pokrete pomažu djeci da razviju razumijevanje ritma, kako ritma govora, tako i ritma glazbe. Takvi načini vježbanja i igranja s djetetom također mogu pomoći u proširivanju rječnika djeteta te pomoći u jezičnom razvoju. Sudjelovanje u takvim igrama djetetu daju priliku da se samostalno izražava i potiče

dijete na reagiranje putem korištenja tijela i govora. Ove aktivnosti ohrabruju djecu da verbalno sudjeluju u igri te pružaju priliku za opuštanje na način da pružaju opravdanu priliku za migoljenje i kretanje. Igranje prstima i pjevanje uz pokrete također pomažu djetetu da nauči pratiti uputstva i povećavaju sposobnost koncentriranja pažnje. Oni razvijaju moć slušanja i uče o nizu i redoslijedu te povećavaju spretnost ruku i kontrolu mišića.⁹

Potvrđeno je u praksi da tekst uz igre prstima treba izgovarati polagano, ali vrlo izražajno, govore autori (Velički i Katančić, 2011.) te spominju kako napete trenutke treba naglasiti mijenjanjem tempa govora, spuštanjem i podizanjem glasa. Kod provođenja igara važan je jezični aspekt za koji moramo naglasiti da nije sadržan samo u tekstu, već bitnu ulogu u poticanja govora kod djece ima i odgojitelj ili roditelj koji ih provodi. Zbog toga tekst prije izvođenja treba dobro poznavati i uvježbati. Jako je važno da pokrete koje smo jednom uveli za određene stihove moramo izvoditi uvijek na isti način. Nije ih dobro mijenjati kod ponovnog izvođenja, jer će dijete ostati zbunjeno, a to nije i cilj. Autori ističu kako pri izvođenju igara prstima djeca moraju biti usredotočena kako bi pravilo izvela radnju. Isto tako, trebaju uvježbati preciznost kako bi mogla pravilno ponoviti tijek radnje. Pritom se na najučinkovitiji način povezuju pokret i govor. Ne treba i ne smije biti cilj prisiljavati dijete da tekst ponavlja za nama u svrhu učenja teksta napamet, to će se dogoditi spontano. Izvest će to na način da će dijete prvo ponavljati gestu, a stihove će zapamtiti tijekom vremena te će oni postati djetetovim unutarnjim blagom koje će ga činiti radosnim i bogatim.

8. MALEŠNICE U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI

Malešnice¹⁰ se razvijaju kod svih naroda, govore autori Velički i Katarinčić (2011.), a one su prvi pjesnički tekstovi s kojima se dijete susreće. To su igre prstićima i rukama uz stihove ili pjesmu koje izvode (igraju se) odrasli s djetetom. Dijete u ovakvim igrama aktivno sudjeluje i uključuje i pokret i riječi. „Odnos prema malešnicama u hrvatskoj književnosti M.

⁹ <http://www.roda.hr/article/read/igre-s-prstima-i-pjevanje-uz-pokrete>

(preuzeto 07.11.2015.)

¹⁰ Malešnice su pučke dječje pjesme vezane uz dječju igru, jedna vrsta brojalice, koje su poznate u svih europskih naroda. Za više informacija pogledajte: Crnković, M.: Hrvatske malešnice; dječje pjesme pučkog izvorišta ili podrijetla, Školska knjiga, Zagreb, 1998.

Crnković okarakterizirao je kao „donekle nemaran“ upravo iz razloga što nema obuhvatnih antologija, a i vrlo je malen broj tih tekstova uvršten u antologije hrvatske dječje poezije“ (Velički i Katančić, 2011., str. 24.). Naziv „malešnice“ Milan Crnković predložio je na temelju analize dotadašnjih naziva i vlastitog promišljanja. Malešnice smatra pjesmicama koje su utkane u dječji život i u kojima dijete ne ostaje pasivan promatrač. One obilježavaju odnos odraslih i djece.

Autori Crnković, Težak (2002., str. 157., prema Velički, Katarinnčić, 2011., str. 25.) navode da struktura podjela malešnica čini sljedeće podvrste: hincalice, izmišljalice, tepalice, nabrajalice, uspavanke ili uspavalice, brojalice, bajalice, razbrajalice, nabrajalice, tepalice, molitvice, pitalice, rugalice, pjesme za igru ili igralice za kolo, cupkalice, zamišljalice, oponašalice, dodirivalice, nagomilavalice ili nabrajalice, jezikolomilice. Ovi nazivi navode na zaključak kako se i druge dječje pjesmice mogu upotrijebiti kod susreta djece i odraslih u dječjoj igri.

8.1. Funkcija malešnica i igara prstima

Učenje kroz malešnice i igre prstima je voljno, nenametljivo i trajno jer ih djeca vole. One su poticaj za igru te sama igra i one su najpouzdanije i najprimjenjivije za uvođenje djeteta u govor, za poticanje njegovog kvalitetnog i jednostavnog usvajanja. Sam je govor upućen djetetu nadopunjen i obogaćen onim dijelovima koji su u svakodnevnoj komunikaciji manje prisutni: ritmom, tempom te komunikacijom glasova i slogova potrebnih za pravilan izgovor.

Pedagog Friedrich Fröbel je osim institucionaliziranja dječjih vrtića u velikoj mjeri doprinio i njihovom unutrašnjem uređenju, spominju (Velički i Katančić, 2011.). Svaka je pjesmica u Fröbelovoj knjizi pisana s didaktičkom namjerom. Konačan cilj njegovih pjesmica nije bio samo igra s djetetom. „Sve igre prstima u njegovoj su knjizi ilustrirane (kao što je u mnogim izdanjima igara rukama često slučaj), već slika produbljuje sadržaj pojedine igre rukama“ (Velički i Katančić, 2011., str. 26.). Prema spomenutom pedagogu, pedagoški aspekti vezani uz malešnice mogu se svesti na aspekte koji će biti nabrojani i objašnjeni u produžetku teksta.

Aspekti vezani uz malešnice:

1. Senzorički aspekt

Osim osjećaja za motoriku ruku, važno je i osjetilo za vid odnosno koordinacija oko-ruka. To proizlazi iz činjenice da igre prstima omogućuju povezivanje različitih osjetilnih mostova u svrhu promatranja i kontrole pokreta.

2. Emocionalni aspekt

U društvu s poznatom osobom dijete će s veseljem oponašati odraslog i izvoditi pokrete prstima te će mu ta igra pričinjati radost, istodobno će se produbljivati emocionalna veza i bliskost zbog vremena provedenog zajedno.

3. Jezični aspekt

Malešnice zahtijevaju i ciljano i promišljeno korištenje govornih oblika koji su sadržani u stihovima. Navedeno se odnosi na sve vrednote govorenog jezika: ritam, intonaciju, tempo, pauze. Djeca koriste različite modulacije glasa (glasno-tiho), pamte redoslijed i bogate rječnik (imenovanje prstiju i pokreta kao i drugih riječi).

4. Motorički aspekt

Igre rukama zahtijevaju određene oblike pokreta, određene forme: kod nekih pjesmica brze, međusobno suprotne pokrete, kod nekih povezane motoričke uzorke ili pak određen redoslijed prstiju. Upravo to poticanje finomotoričkih radnji stoji u uskoj vezi s postignućima u predčitalačkim i predpisačkim vještinama. Navedeno se odnosi na povezanost govora i pokreta, kasnije slova, redoslijed riječi u rečenici.

5. Kognitivni aspekt

Igre prstima omogućuju zorno prikazivanje tijeka radnje, uzroka i posljedica. Tekst malešnica pri tom u stihove pretače konkretno dječje iskustvo koje dijete u stvarnosti doživljava.

6. Neurološki aspekt

Igre prstima potiču koordinaciju lijeve i desne polovice tijela, lijeve i desne ruke. Igre prstima zahtijevaju paralelan položaj ruku, korištenje lijeve i desne ruke podjednako i ravnomjerno, poticanje pokreta dominantne i nedominantne ruke, prelaženje središnje linije tijela - lijeva ruka na desnu i obrnuto, što potiče lateralizaciju te bolje koordiniranje lijeve i desne moždane polutke.

9. PROVEDENA AKTIVNOST U VRTIĆU - VJEŽBE PRSTIMA I RUKAMA

Mjesto na kojem je provedena aktivnost: dječji vrtić „Limač“, Zagreb

Dob djece: 5 - 6 godina.

Navedenu „Pjesmu autobusa“ karakterizira velika aktivnost prstiju i ruke. Predviđala sam kako ćemo se dobro zabaviti tijekom ove aktivnosti. Aktivnost sam započela pitanjem: „Djeco, koja sve prijevozna sredstva poznajete?“ Djeca su nabrojila: auto, kombi, kamion, bicikl, vlak, a jedan se dječak dosjetio i autobusa kao jednog od prijevoznih sredstava. Tada ih je autobus podsjetio na njihov nedavni izlet. Zatim smo razgovarali o tome kako netko autobusom putuje i na posao, ide u posjet prijateljima i rodbini,... Djeci sam pokazala sliku autobusa i začas su djeca iskazala dojmove govoreći: „S takvim smo išli na izlet.“, „Ovakvoga autobusa vozi moj tata.“, „Uuu kakve gume ima velike.“, „Kad narastem, vozit ću ovakav veliki autobus.“, „Volim kad idemo autobusom na izlet i nosimo ruksak s grickačima“.

Nakon razgovora, rekla sam djeci da smo sad imali zaposlen jezik, da su mi ruke uspavane i da ih želim razgibati. Tada su oni rekli da i njihove ruke spavaju. Predložila sam im da ustanemo i provozamo svako svoj autobus do kuće. Nakon toga djeca su se veselila.

Pjesma autobusa¹¹

¹¹ <http://www.roda.hr/article/read/igre-s-prstima-i-pjevanje-uz-pokrete>

(preuzeto 7.11.2015.)

Kotači autobusa se okreću, (vrti ruke jednu oko druge)
se okreću, se okreću,
kotači autobusa se okreću, po cijeli dan.

Brisači busa idu sviš, sviš, sviš, (miči ruke lijevo-desno kao brisači)
sviš, sviš, sviš, sviš, sviš, sviš.
Brisači busa idu sviš, sviš, sviš, po cijeli dan.

I okreću se. (vrti ruke jednu oko druge)

Truba busa ide biip, biip, biip, (sa dlanom jedne ruke lupaj po zatvorenoj šaki druge)
biip, biip, biip, biip, biip, biip.
Truba busa ide biip, biip, biip, po cijeli dan.

I sviš, sviš, sviš. (miči ruke lijevo-desno kao brisači)
i okreću se. (vrti ruke jednu oko druge)

Vozač busa kaže: Karte molim, (pruži ruku)
karte molim, karte molim!
Vozač busa kaže: Karte molim! po cijeli dan.

I biip, biip, biip, (sa dlanom jedne ruke lupaj po zatvorenoj šaki druge)
i sviš, sviš, sviš (miči ruke lijevo-desno kao brisači)
i okreću se. (vrti ruke jednu oko druge)

Tate na busu blebeću, (spajaj palac sa ostalim prstima)
bla, bla, bla, bla, bla, bla.

Tate na busu blebeću, po cijeli dan.

I Karte molim!, (pruži ruku)

i biip, biip, biip, (sa dlanom jedne ruke lupaj po zatvorenoj šaki druge)
i sviš, sviš, sviš (miči ruke lijevo-desno kao brisači)

i okreću se. (vrti ruke jednu oko druge)

Bebe na busu idu UAA, UAA, UAA, (trljaj oči)
UAA, UAA, UAA, UAA, UAA, UAA.
Bebe na busu idu UAA, UAA, UAA, po cijeli dan.

I bla, bla, bla,
i Karte molim!,
i biip, biip, biip,
i sviš, sviš, sviš
i okreću se.
(uz prikladne pokrete)

Putnici na busu kažu ššš, ššš, ššš, (stavi kažiprst na usne)
ššš, ššš, ššš, ššš, ššš, ššš.

Putnici na busu kažu ššš, ššš, ššš, po cijeli dan.

I UAA, UAA, UAA,
i bla, bla, bla,
i Karte molim!,
i biip, biip, biip,
i sviš, sviš, sviš
i okreću se.
(uz prikladne pokrete)

Iz aktivnosti u vrtiću zaključujem da je djeci bila najzanimljivija truba i dio kad smo brisačima brisali staklo. Nasmijali smo se, trubili životinjama, mami i tati, a staklo smo morali brisati jer nam je bilo prljavo od mušica koje su se zalijepile i nisu vidjele kamo putuju.

Nakon završene aktivnosti s pjesmicom, pripremila sam i cijevi različite veličine, dužine, boje i oblike pa smo napravili volan za naš autobus. Kao poticaj, ponudila sam i škare, bojice, papire i ljepilo pa su djeca slagala karte za autobus.

Još prije užine, s volanom u rukama, otpjevali smo još jednom pjesmicu i s veseljem se provozali do naše kuće, ali ovaj put i autobusnim kartama

10.ZAKLJUČAK

Uloga odgajatelja u uspostavljanju i razvoju govorne komunikacije posebno je značajna. Prije svega, on je osoba s kojom djeca provode najviše vremena i s kojom najviše mogu komunicirati. Odgajatelj bi prije svega trebao biti tako stručno osposobljen da može optimalno utjecati te obogatiti dječje razvojne sposobnosti. Odgajateljeva stručna sposobnost u prvom redu mora biti iz područja psihologije i pedagogije.

Zaostajanje u govornom razvoju može biti posljedica mnogih uzroka, a nije rijetko da se kod istog djeteta nađe njih nekoliko. Pravodobno traženje pomoći, nakon čega slijedi dijagnosticiranje i otkrivanje uzroka u govornom razvoju, može pomoći otklanjanju uzroka ili barem ublažavanju poremećaja.

Vlastito iskustvo s djecom potvrđuje kako djeca obožavaju pjesmice koje karakterizira velika aktivnost prstiju i ruke te ih priželjkiju svim srcem. Prema tome to im se uvelike treba omogućiti. Ne postoji dijete koje se neće priključiti aktivnosti prepunoj pokreta i govora koji ju oplemenjuju. U svemu što radimo pred djecom i za djecu treba se potpuno aktivirati, a onako kako ćemo mi nešto prenijeti na djecu, ona će baš tako ponovno demonstrirati i uživati.

11. LITERATURA

Apel, K. i Masterson, J. J. (2004). *Jezik i govor od rođena do 6. godine. Od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Lekenik: OSTVARENJE d.o.o.

Čimbur, P. (1988). *Savladao sam mucanje*. Zagreb: MLADOST.

Herljević, I. i Posokhova, I. (2002). *Govor ritam pokret*. Lekenik: OSTVARENJE d.o.o.

Milić, S. (2008). Razvoj kreativnog kurikuluma. *Metodički ogledi*. 14. 67-82.

Miljak, A. (1984). *Uloga komunikacije u razvoju govora djece predškolske dobi*. Zagreb: Školske novine.

Petrović – Sočo, B. (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica*. Zagreb: „Alinea“

Posokhova, I. (2011). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece. Priručnik za roditelje*. Zagreb: Ostvarenje d.o.o.

Pihač, M. (2011). Igra i kretanje djece na otvorenom – mogućnosti i rizici. *Dijete, vrtić, obitelj*. 17. 34-35.

Posokhova, I (2005). *Izgovor: kako ga poboljšati. Rad na razvijanju pravilnog izgovora djece*. Zagreb: Ostvarenje d.o.o.

Rade, R. (2003). *Poticanje ranog govorno – jezičnog razvoja*. Zagreb: Foto Marketing – FoMa.

Starč, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Škarić, I. (1988). *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*. Zagreb: MLADOST.

Velički, V. (2009). Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću. *METODIKA: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*. 10. 80 – 91.

Velički, V. i Katarinčić, I. (2011). *Stihovi u pokretu*. Zagreb: Alfa d.d.

Web odredišta

<http://www.ententini.hr/images/govorno%20jezicne%20teskoce.pdf>

(preuzeto 17.10.2015.)

<http://www.roda.hr/article/read/igre-s-prstima-i-pjevanje-uz-pokrete>

(preuzeto 7.11.2015.)

<https://hr.wiktionary.org/wiki/introvertiran>

(preuzeto 13.10.2015.)

<https://hr.wiktionary.org/wiki/ekstrovertiran>

(preuzeto 13.10.2015.)

<http://djecji-san.com/zdravlje.php?id=razvoj-govora-kod-djece-i-poremecaji-izgovora>

(preuzeto 11.11.2015.)

Prilozi

Slika 1: Pjesmica za razvoj pokreta prstiju ruku

Slika 2: Položaj ruke i određivanje lijeve ili desne ruke lopticom

Slika 3: Stiskanje gumenih loptica dlanovima

Slika 4: Oponašanje živalinja rukama te usvajanje značenja pojma dlan-šaka